

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÜRK EL SANATLARI
ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
I. ULUSAL
EL SANATLARI
SEMPOZYUMU

24-26 Nisan 2008
ANKARA

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÜRK EL SANATLARI
ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
I. ULUSAL
EL SANATLARI
SEMPOZYUM
BİLDİRİLERİ**

**24-26 Nisan 2008
ANKARA**

Editörler

Doç Dr H. Feriha AKPINARLI

Doç. Aysen SOYSALDI

Yrd.Doç.Dr. H. Serpil ORTAÇ

Yrd.Doç.Dr. Fatma Nur BAŞARAN

Öğr.Gör.Dr. Meral BÜYÜKYAZICI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÜRK EL SANATLARI ARAŞTIRMA ve
UYGULAMA MERKEZİ YAYINLARI - 1

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
SEMPOZYUM AÇIŞ KONUŞMASI	X
SEMPOZYUM PROGRAMI.....	XII

SÖZLÜ BİLDİRİLER

Canan GÜREL AK; Kamuran AK. Doğanhisar Çömlekçiliği	1
Feriha AKPINARLI; Hatice TOZUN. Tekirdağ Karacakılavuz Dokumalarının Teknik Ve Motif Özellikleri	11
Semiha AYDIN; Hatice GÜRŞOY. Beypazarı Mekik Oyaları	15
Sevay Okay ATILGAN. Tokat El Sanatları.....	19
Ahmet AYTAÇ; Mine KIVRAK. El Dokumalarında İstihdama Yönelik Kursların Yol Açtığı Yozlaşmalar Ve Örnek Bir Kaç Proje	30
Nursel BALCI. Muğla İli Ula İlçesi Kilim Ve Cicim Dokumaları.....	39
Fatma Nur BAŞARAN; Hanife GÜNEŞ. Çanakkale İli Yenice İlçesi Davutköy Halılarında Örnekler	47
Nursel BAYKASOĞLU; Tuba ÇITTİR. G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi Ülker Okçuoğlu (Muncuk) Müzesinde Bulunan Dival İşi Örtülerden Örnekler.....	58
Vildan ÇETİNTAŞ. Geleneksel Sanatlarımızın Yaşatılması Gerekliliği Üzerine	65
Vildan ÇETİNTAŞ; Bilge KARAÖZ. Günümüzde Türk Tezhip Ve Minyatür Sanatı Uygulamalarının Farklı Kültürlerle Karşılaştırılması.....	71
Huriye ÇIRAKOĞLU; Afif Alyüz. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Prof. Ülker Muncuk Müzesinde Bulunan Türk İşi Ürünler ve Özellikleri.....	78
Huriye ÇIRAKOĞLU; Zübeyde ÇETİNKAYA. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Prof. Ülker Muncuk Müzesinde Bulunan Hesap İşlemeli Ürünler ve Özellikleri	87
Yakude DEVELİOĞLU. Kandıra Bezi Üzerine Yapılan İşleme Teknikleri.....	99
Bekir DENİZ Konya Yöresi Dokumalarında Hayvan Postu Motifi / The Sheepskin Motif In The Weavings In The Neighbourhood of Konya.....	107

Mehmet Ali EROĞLU.	
Geleneksel Ahşap Su Kabı (Yatık)	130
Mustafa GENÇ; Recep KARADAĞ.	
Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Boyahane Ve Doğal Boya Maddeleri İle İlgili Kayıtlar	140
Zeynep GÖKCESU; Mehmet Fatih ÖZDEMİR.	
Dünden Bugüne Beypazarı'nda Takı Kültürü	172
Zeynep GÖKCESU; Songül KURU; Mahmut GÜNGÖR; Medine KAYNAK.	
Karışar Yöresi Geleneksel Giyim Kuşamı	179
Gülhan GÜLDÜR; Mehmet Fatih ÖZDEMİR.	
Beypazarı'nda Yaşatılan Kemerler	185
Mediha GÜLER; Ebru ALPARSLAN.	
Dericiliğin Tarihsel Gelişimi ve Katı' Te. niği İle Üretilen Bazı Ürünler	192
Mediha GÜLER; İlkur ERTUĞRUL KAMILOĞLU.	
Türk Tarihinde Derinin El Sanatlarında Kullanımı Ve Bazı Deri Yüzey Süsleme Teknikleri	198
Mediha GÜLER; Zeliha SARIKAYA.	
İhtişamlı Osmanlı Kaftanlarından Esinlenerek Oluşturulan Takılar	206
Oktay HATİPOĞLU.	
Erzurum Oltu Taşı İşlemeciliğini Geliştirme Projeleri	213
Zahide İMER.	
15-20 YY. Arası Avrupa Meslek Kuruluşlarının Sanayileşmeye Katkıları İle Ülkemiz Meslek Kuruluşlarının Karşılaştırılması	221
Habibe KAHVECİOĞLU.	
Buldan'lı Habib Usta ve Palamut Bitkisi İle İpek İplik Boyama Yöntemi	228
Yaşar KALAFAT.	
Halk İnançlarından El Sanatlarına	237
Zeynep ÇAVDAR KALELİ.	
Koza Levhalar	245
Celalettin KARADAŞ.	
Tezhip Sanatı Örneklerinin İcrâsı Ve Destekleme Projeleri	271
Türkan KAYSER; Müşerref ÇAKIR.	
Hatay Erkek Abalarının İncelenmesi	280
A. Yavuz KILIÇ; Çiğdem KARA.	
Sarıcakaya/Dağköplü Köyü Araştırması: "Bu köyde dokuma yok"	290
Hülya KÖKLÜ.	
Aksaray Müzesinde Bulunan Peşkirlerden Örnekler	297
Hülya KÖKLÜ; Emine KOÇAK.	
Bilgisayar Destekli Nakış Eğitimi	310
Songül KURU; Güler MERT.	
Bolu İli Gerede İlçesi Geleneksel El Sanatlarından Kemik Tarakçılık	317
Levent MERCİN; Mahmut AYHAN; Sercan KEHRİBAR.	
Kütahya "Çini Sanatı" Hakkında, Kütahya'daki Çini Sanatçılarının En Son Temsilcilerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi	327

Taciser ONUK; H. Feriha AKPINARLI.	
Kırıkkale Karakeçili Dokumalarında Motif ve Kompozisyon	
Özelliklerinin Değerlendirilmesi	339
Hülya Serpil ORTAÇ.	
Ankara İli El Örgüsü Çoraplar Ve Patikler	347
Tanju OZANOĞLU.	
Giresun İli Görele İlçesinde Beşik Yapımı ve Beşik Türküleri	353
Filiz Nurhan ÖLMEZ; Sema ETİKAN.	
Kavramsal Açından El Sanatları Sorunsalı	369
Tevhide ÖZBAĞI.	
Metal Süsleme Tekniklerinde Görülen El Motifleri	385
Tevhide ÖZBAĞI; Pınar TOKTAŞ; Vildan BAÇAN.	
Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi	
Bölümü'nde Öğrenim Gören Kız Öğrencilerin Meslek Alanlarına İlişkin	
Görüşleri	389
Fatma ÖZCAN; Mine CAN.	
Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Müzesi'nde Bulunan İğne	
Oyası Eserlerin Üretim Kalitesi Açısından Değerlendirilmesi	398
Fatma ÖZCAN; Fatma YETİM.	
Beypazarı İlçesinde Günümüzde Üretilen İşlemelerden Örnekler.....	403
Yılmaz ÖZCAN.	
Türk Halk Plastik Sanatı Olarak Taşbaskı (Litografi)	
Kahvehane Resimleri.....	408
Lale ÖZDER; Gülten KURT.	
Yozgat İli Geleneksel Baş Süslemeleri Ve Giysilerinde Boncuğun	
Kullanımı	418
Berna SEVİNÇ; Nagehan ÖGSÜZ.	
Bodrum İlçesi Yalıkavak Beldesi Geriş Köyü	
Aynalı Kilim Dokumaları.....	425
Aysen SOYSALDI; Pakize KAYADIBİ.	
Süslemeli Kumaş Keseler	431
Aysen SOYSALDI; Zeynep BALKANAL.	
Göynücek Ve Ilisu Yöresi Dokuma Örnekleri	437
Haldun ŞEKERCİ.	
El Sanatlarından Tombak İşlemeciliğinin	
Yaşatılıp Yaygınlaştırılması	446
H. Ayla ŞENTÜRK.	
Çankırı Geleneksel Giyim İşlemeleri ve Bir Usta:	
Süleyman Doğan	457
Leyla ULUSMAN. Yüzey Süsleme Tekniklerinden Olan Kakma	
(Repousse-Kakma-Çarpma) Tekniği Ve Bu Tekniğin Ustalarından	
Hüseyin Azmi Baykalın Eserleri Üzerine Bir Çalışma.....	467
Nihal ÜLGER.	
Cicim Dokumaların Motif Özellikleri	475

Serap ÜNAL.	
Isparta Çömlekçiliğinin Bugünü	480
Tomris YALÇINKAYA; Emel ERKAPLAN.	
Yozgat İli Tığ Oyalarından Örnekler	485
Halime YÜCEER ARSLAN; Sema ÇELİK.	
Aydın Yöresi İğne Oyalarının Giysi Tasarımında Kullanılması.....	493

POSTER BİLDİRİLER

Nazik AĞYAR;

Kahramanmaraş Müzesi Etnografya Bölümünde Bulunan Bir Grup Sedef Kakma Üzerine	505
---	-----

Tutku Dilem KALAFAT ALPASLAN.

Türk Grafik Sanatında Kullanılan Geleneksel Motifler Ve El Sanatlarından İzler.....	511
--	-----

Sibel ARIK.

Geleneksel Sanatlarımızda Görülen Figüratif Motifler.....	520
---	-----

Fatma Nur BAŞARAN.

Çanakkale İli Biga İlçesi'nde Bir Baston Ustası: Beytullah Başaran	527
---	-----

Meral BÜYÜKYAZICI.

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Müzesinde Bulunan Takılardan Örnekler.....	535
--	-----

Aylin DİLEK; Saadet Nihal COŞKUN.

Karacasu'da Unutulmaya Yüz Tutmuş Dokumaların Çeşitli Derilerle Modernize Edilerek Canlandırılması.....	546
--	-----

Silvana KASAP

Cem Cemil Öztürk Koleksiyonu'ndaki Başörtülerinden "Uludu Örtüler" Üzerine Bir Araştırma	554
---	-----

Bilgehan KAYA.

Geçmişten Günümüze Çini Bezemeli Kahve Fincanları	560
---	-----

Hülya KAYNAR; Ahmet ÇOLAKOĞLU.

Sivas Halısı Ve Halıcılığının Kalkınması Kapsamında Yürütülen Araştırma, Mesleki Eğitim Ve Pazarlama Projeleri.....	564
--	-----

Ayşen ARAT ÖZKUL.

Kütahya Müze Müdürlüğü'nde Bulunan Tepeliklerde Kullanılan Temel Ve Yardımcı Malzemeler	574
--	-----

Ayşegül TÜRK.

Türk Resminde Dekoratif Öğelerin Kullanımı	583
--	-----

Halime YÜCEER ARSLAN.

Kastamonu Yöresinde Bulunan El Dokuması İpek Kumaştan Yapılan Erkek İç Giyimi (Göyne, Don ve Peşkir)	592
---	-----

SONUÇ BİLDİRGESİ	601
-------------------------------	-----

SERĞİ KATILIMCILARI

Prof. Dr. Mediha GÜLER	620	Öğr.Gör. Silvana KASAP	624
Doç.Dr. Vildan ÇETİNTAŞ	612	Öğr.Gör. Hatice TOZUN	634
Doç.Dr. Valide PAŞAYEVA	633	Öğr.Gör. Nihal ÜLGER	634
Doç.Dr. H. Feriha AKPINARLI	607	Öğr.Gör. Yıldız GERDAN	619
Doç.Dr. Sibel ARIK	608	Öğr.Gör. Elif BAYRAK KAYA	625
Yrd.Doç. Dr.H.Serpil ORTAÇ	629	Arş.Gör. Başak ÇORAKLI	616
Yrd.Doç. Dr.Hülya KÖKLÜ	628	Arş.Gör. Bilge KARAÖZ	624
Yrd.Doç. Dr.Lale ÖZDER	632	Arş.Gör. Ebru ALPARSLAN	608
Yrd.Doç. Dr.Filiz Nurhan ÖLMEZ... ..	630	Arş.Gör. Emel ERKAPLAN	617
Yrd.Doç. Dr.Fatma YETİM	637	Arş.Gör. Emine K. KOÇAK	627
Yrd.Doç. Dr.Tomris YALÇINKAYA.. ..	636	Arş.Gör. Gülten KURT	628
Yrd.Doç. Yılmaz ÖZCAN	631	Arş.Gör. İlknur KAMILOĞLU	621
Yrd.Doç. Zeynep GÖKÇESU	619	Arş.Gör. Mine CAN	611
Yrd.Doç. Serap ÜNAL	635	Arş.Gör. Nuray DÖNMEZ	617
Yrd.Doç. Oktay HATİPOĞLU	621	Arş.Gör. Pınar TOKTAŞ	633
Yrd.Doç. Celalettin KARADAŞ	623	Arş.Gör. Tuba ÇİTTİR	614
Yrd.Doç. Nursel BAYKASOĞLU.....	610	Arş.Gör. Vildan BACAN	609
Yrd.Doç. Huriye ÇİRAKOĞLU	613	Arş.Gör. Zeynep BALKANAL	609
Öğr.Gör. Dr. Meral BÜYÜKYAZICI ..	611	Arş.Gör. Berrin YAPAR	637
Öğr.Gör. Ayşegül ACAR	605	Uzm. Bilgehan KAYA	626
Öğr.Gör. Mehmet Ali EROĞLU	618	Fatma DEMİR	616
Öğr.Gör. Nazik AĞYAR	606	Ceylan KARAATA	622
Öğr.Gör. Özlem ÇAL	612	Zeliha SARIKAYA	620

25 NİSAN 2008 CUMA

- BÜYÜK SALON
11.15 2. Oturum
Oturum Başkanları
Prof.Dr. Bekir DENİZ – Doç.Dr. H.Feriha AKPINARLI
- 11.15-11.30 **Doç.Dr. Vildan ÇETİNTAŞ**
“Çeleneysel Sanatlarımızın Yaşatılması Gerekliliği Üzerine”
- 11.30-11.45 **Prof. Dr. Zahide İMER**
“15-20.YY.Arası Avrupa Meslek Kuruluşlarının Sanayileşmeye Katkıları İle Ülkemiz Meslek Kuruluşlarının Karşılaştırılması”
- 11.45-12.00 **Tartışma**
12.15-13.30 **ÖĞLE YEMEĞİ**

- KÜÇÜK SALON
11.15 2. Oturum
Oturum Başkanları
Yrd.Doç.Dr. H.Serpil ORTAÇ - Yrd.Doç. Nursel BAYKASOĞLU
- 11.15-11.30 **Arş.Gör. Emine KOÇAK KETENCİOĞLU-Yrd.Doç.Dr.Hülya KÖKLÜ**
“Bilgisayar Destekli İşleme”
- 11.30-11.45 **Öğr.Gör. Ayla ŞENTÜRK**
“Çankırı Çeleneysel Giyim İşlemeleri Ve Bir Usta: Süleyman Doğar”
- 11.45-12.00 **Yrd.Doç. Leyla ULUSMAN**
“Yüzey Süsleme Tekniklerinden Kabartma (Repousse) Tekniği Ve Bu Tekniğin Ustalarından Hüseyin Azmi Baykal Üzerine Bir Araştırma”
- 12.00-12.15 **Tartışma**
12.15-13.30 **ÖĞLE YEMEĞİ**

25 NİSAN 2008 CUMA

- BÜYÜK SALON
13.30 3. Oturum
Oturum Başkanları
Prof.Tevhide ÖZBAĞI – Prof. Dr. Ayşe ÜSTÜN
- 13.30-13.45 **Prof. Dr. Bekir DENİZ**
“Konya Yöresi Dokumalarında Hayvan Postu Motifi”
- 13.45-14.00 **Doç.Aysen SOYSALDI - Arş Gör. Zeynep BALKANAL**
“Göynücek ve İltisu Yöresi Dokuma Örnekleri”
- 14.00-14.15 **Doç.Dr.H.Feriha AKPINARLI - Öğr.Gör. Hatice TOZUN**
“Tekirdağ Karacaklavuz Dokumalarının Teknik Motif Ve Kompozisyon Özelliklerinin Değerlendirilmesi”
- 14.15-14.30 **Öğr.Gör. Mustafa GENÇ - Doç.Dr. Recep KARADAĞ**
“Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Boyahane Ve Doğal Boya Maddeleri İle İlgili Kayıtlar”

- 14.30-14.45 **Yrd.Doç.Dr.Habibe KAHVECİOĞLU**
"Buldan'da Doğal Boya İle Dokuma Yapan Ustalardan Günümüzde Yaşayanlar"
- 14.45-15.00 **Ahmet AYTAÇ – Mine KIVRAK**
"El Dokumalarında İstihdama Yönelik Kursların Yol Açtığı Yozlaşmalar Ve Örnek Bir Kaç Proje"
- 15.00-15.15 **Öğr.Gör. Zeynep ÇAVDAR**
"Koza Levhalar"
- 15.15-15.30 **Tartışma**
- 15.30-15.45 **ARA**

25 NİSAN 2008 CUMA

- KÜÇÜK SALON
- 13.30 3. Oturum
Oturum Başkanları
Prof. Fatma ÖZCAN - Yrd.Doç.Dr. Hülya KÖKLÜ
- 13.30-13.45 **Doç.Dr. Vildan ÇETİNTAŞ - Arş.Gör.Bilge KARAGÖZ**
"Günümüzde Türk Tezhip Ve Minyatür Sanatı Uygulamalarının Farklı Kültürlerle Karşılaştırılması"
- 13.45-14.00 **Yrd.Doç.Dr. Celalettin KARADAŞ**
"Tezhip Sanatı Örneklerinin İcrası Ve Destekleme Projeleri"
- 14.00-14.15 **Yrd.Doç. Yılmaz ÖZCAN**
"Türk Halk Plastik Sanatı Olarak Taş Baskı Kahvehane Resimleri"
- 14.15-14.30 **Yrd.Doç.Dr. Levent MERCİN - Yrd.Doç.Dr. Mahmut AYHAN**
Arş.Gör.Sercan KEHRİBAR
"Kütahya Çini Sanatı Hakkında, Kütahya'daki Çini Sanatçılarının En Son Temsilcilerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi"
- 14.30-14.45 **Yrd.Doç. Serap ÜNAL**
"Isparta Çömlekçiliğinin Bugünü"
- 15.00-15.15 **Yrd.Doç.Dr. Sevay ATILGAN**
"Tokat El Sanatları"
- 15.15-15.30 **Tartışma**
- ARA
- BÜYÜK SALON
- 15.45 -17.00 DEĞERLENDİRME OTURUMU
Prof.Dr. Örcün BARIŞTA
Prof. Dr. Taciser ONUK
Prof. Günay ATALAYER
Prof. İsmail ÖZTÜRK
- 17.30 Keçiören Belediyesi Teleferiğine Hareket
- 18.30 AKŞAM YEMEĞİ
Estergon Türk Kültür Merkezi (Keçiören Belediyesi Başkanlığı)

BULDAN'LI HABİB USTA VE PALAMUT BİTKİSİ İLE İPEK İPLİK BOYAMA YÖNTEMİ

Yrd.Doç. Dr. Habibe KAHVECİOĞLU*

ÖZET

Denizli merkez ilçeye 46 km. uzaklıkta bulunan Buldan ilçesinin ekonomisi dokumaya dayanmaktadır. İlçede hemen hemen her evde küçük bir dokuma atölyesi bulunmaktadır. Dünyada bilinen en eski yerleşim yerlerinden biri olan Buldan'da dokumacılık 1500 yıl öncesinden günümüze kadar önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Büyük Menderes akarsuyu ve kolları çevresinde verimli topraklara ve bitki örtüsüne sahip olan ilçede dokumacılığın yanında doğal bitkisel boyacılık da gelişmiştir. Ancak ilçede geleneksel dokumacılık yoğun uğraşlar sonucu güncelliğini korurken, doğal bitkisel boyamacılık maalesef unutulmak üzeredir.

Bu araştırmada, Buldan'da doğal bitkisel boyamacılığın bu günlere gelmesinde büyük emeği olan Habib Dışkaya'nın palamut meşesinden boyar madde hazırlama, ipek iplik elde etme, ipek iplikleri bitkisel boyalarla boyama yöntemleri ustanın anlatılarından yararlanılarak ele alınmıştır. Yine araştırmada palamut meşesinin özellikleri, Buldan'da yapılan dokumacılık ve doğal bitkisel boyamacılığın tarihçesi yayınlanmış makale ve kitaplardan yararlanılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

GİRİŞ

Denizli merkez ilçeye 46 km. uzaklıkta bulunan Buldan ilçesinin ekonomisi dokumaya dayanmaktadır. Buldan'da hemen hemen her evde küçük bir dokuma atölyesi bulunmaktadır. Atik ve Erdem (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, Buldan'nın tarihinin taş devrine kadar indiği ve antik devirde Buldan'da dokumacılığın bilindiği belirtilmiştir. Antik dönemde Tripolis içinde yer alan Buldan, antik çağ ekonomisinde keten üretimi ve dokumacılığı, yünlü boyama gibi uğraşlarla bilinen, denizazırı uzak coğrafyalarla yoğun ticari ilişkiler geliştiren bir yerdir. İlyasoğlu ve Soytemel (2003)'e göre, VI. Yüzyıl Bizans egemenliği döneminde bölgede ipek böcekliği gelişme göstermiş, bunun yanında kumaş, kilim, halı

dokumacılığı da yaygınlaşan zanaatler olmuştur.

Buldan, 1200 metrenin üzerinde yaylalar, yoğun bir orman örtüsü ve derelerin, kaynakların, vadilerin oluşturduğu farklı mikro-klimaların sağladığı zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Buldan adının eski biçimi olan Bulladan'ın Luwi dilinde "su-koruluklu yöre" anlamında Puladana oluşu da sulak ve bitki açısından zengin oluşuna işaret etmektedir (Ertuğ, Tümen ve Çelik, 2003). Ertuğ, Tümen ve (2003), Buldan'da etnobotanik alan araştırması sırasında el sanatları alanında kullanılan 18 adet doğal ve bir adet de tarımı yapılan bitki kullanımı saptamışlardır. En yaygın olarak beş türün kaşık, dibek gibi etnoğrafik malzemelerde, üç türün

* Pamukkale Üniversitesi Denizli Meslek Yüksekokulu, e-posta: hkahveci@pau.edu.tr, hkahveli@gmail.com

süpürge yapımında, iki türün boyamada kullanıldığını belirlemişlerdir. Dokumacılıkta bir zamanlar yoğun olarak kullanılan doğal boyalardan sadece palamutla (*Quercus sp./* meşe meyveleri) ilgili boyama tarifinin çeşitli boyacılardan alındığını, diğer boya bitkilerinin unutulmuş olduğunu belirtmişlerdir.

Arlı (1984) yaptığı bir çalışmada, Osmanlılar zamanında Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde boyacılığın yapıldığından ve özel olarak boya bitkilerinin tarımı ile uğraşıldığından bahsetmektedir.

Dokuma ve doğal boyamacılığın bu kadar eski dönemlere dayandığı Buldan'da, günümüzde doğal boyama yapan sadece iki tane doğal boyama ustası yaşamaktadır. Habib Dışkaya ve Habib Peköz. Araştırmamıza konu olan Habib Dışkaya, Buldan'da palamut meşesini kullanarak boyadığı ipek ipliklerle peştamallar dokuyan ve bu sanatı günümüze kadar yaşatan tek ustadır.

Bu araştırmada, Buldan'da yapılan dokumacılık ile doğal bitkisel boyama sanatının kısa bir tarihçesi, bitkisel boyarmadelerden palamut meşesinin özellikleri, bilim çevrelerince ya da alanlarının uzmanlarınca yayınlanmış kitap ve makalelerden yararlanılarak açıklanmaya çalışılmış, palamut meşesinden boyar madde hazırlama, ipek iplik elde etme, ipek iplikleri bitkisel boyalarla boyama yöntemleri Habib ustanın anlatılarından yararlanılarak ele alınmıştır. Ayrıca 88 yaşında eski bir dokuma ustası Habib Dışkaya'nın dokuma ile iç içe geçmiş yaşam serüvenine kısaca yer verilmiştir.

I-Buldan'da dokumacılık ve bitkisel boyamacılığın tarihi

Derbent-Çaltılı, Türübey-Çümence ve eski Derbent gibi yerleşmelerde ele geçen ortası delik yuvarlak şekilli, ya

da iki delikli dikdörtgen biçimli tezgah ağırlıkları bölgede dokumacılığın varlığının kanıtı olup, günümüzden en az 1500 yıl öncesine aittir (Atik ve Erdem, 2003) (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Tezgah ağırlıkları (Atik ve Erdoğan, 2003)

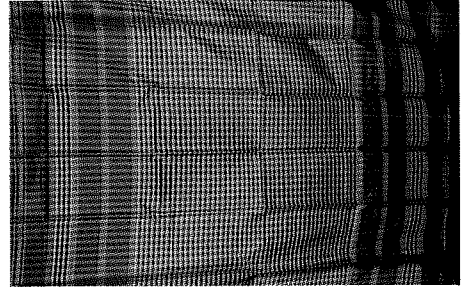
Hierapolis'te bulunan bir yazıtta, dokuma işini yapan loncalar arasında özel bitkisel maddelerle kumaşları boyayan "porphyrobaphoi"lar "erguaniciler" ve "kepourgoi" bostancılardan önemle bahsedilmektedir (Anonim, 1998). Denizli'de doğal termal suların boyayı sabitleştirici özelliğinin bulunması, doğal boyarmadde içeren erguvan bitkisinin yetişmesi, bölgede bitkisel boyamacılığın ve buna bağlı olarak el dokumacılığının gelişmesinde büyük etken olmuştur.

A.Üğurlu ve S.Üğurlu (2006), Strabon'unun Hierapolis sularının boyayı tespit özelliği bulunduğunu, köklerle boyanarak yıkanan yapağuların, aşı boyası tohumu veya erguvan kızılı olduğundan bahsettiğini belirtmektedirler. Ayrıca Günümüzde de tekstil boyacılığında, canlı renkler elde etmek amacıyla, çok az uygulanan yapağı boyama yönteminin o dönemlerde yörede yapılmış olmasının ilginçliğinden bahsetmektedirler.

Roma dönemi boyunca uluslararası ticaret etkinliklerindeki canlılık dönemlerinin etkisini yaşayan bölge, Bizans

çağları boyunca kapalı ve durağan bir uzun dönem yaşadı. Bu dönemle birlikte ekonomik ve kültürel canlılık yitirilirken, bölge Hristiyanlık inancı açısından önem kazanmaya başladı. Bölgede VI. Yüzyıl Bizans egemenliği dönemindeki ipek böcekçiliği gelişme gösterdi. Yanı sıra, kumaş, kilim, halı dokumacılığı da yaygınlaşan zanaatler oldular. İbn-i Battuta Ortaçağ'da Denizli yöresinde pek çok Rum esnafın dokuma yapan iş yerlerinin sahibi olduklarını kaydeder. Anadolu Selçukluları dönemi itibarıyla bölgede başta dokumacılık olmak üzere "lonca örgütlenmesi" ve bu zanaatlardaki gelişme ve çeşitlilik kendini ortaya koymaktadır. Bölgede yerleşik düzene geçişte önemli bir dönem olarak kabul edilen İnançoğulları Beyliği'nin egemenliğinde, dericilik, dokumacılık, halı-kilim dokumacılığı bu yeni dönemin önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkar. Yörede Osmanlı yönetimine bağlanma 1429 yılında gerçekleşir. Ancak yaklaşan yüzyıl yöre için gene dünya ekonomisine kapalı ve durağan bir dönemi birlikte getirecektir. Antik çağda, Helenistik dönemde Roma imparatorluğu döneminde uluslar arası ticarete büyük ölçüde gelişen Efes, Milet, Foça, İzmir gibi liman kentleri günün uluslar arası ticaret aksları dışında kalarak eski önemlerini yitirmişlerdi. Bu durum, Büyük ve Küçük Menderesler ile Gediz vadilerinin ve Denizli yöresinin uzun yıllar kendi içine dönük bir ekonomik gelişme göstermesine yol açtı. Bu da üretimde çeşitlilik ve uzmanlaşma olarak zanaat kültürü alanında gelişmeyi gündeme getirdi. Bu dönemin zanaatlar temelli üretim ve bunlarla ilgili ekonomik uğraş alanlarında kayda geçen alanlar: bezaz (kumaş satıcısı), dokumacı, ipkeçi, çuhacı, atar, terzi, muhtab (kırdan heybe, çuval dokuyan), külahduz (başlık yapımısı), demirci, bakırcı, saraç, debbağ, ayakkabıcı, boyacı (tekstil ürünlerine ait) gibi meslek dallarıydı (İlyasoğlu ve Soytemel, 2003).

Farklı mikro-klimaların sağladığı zengin bir bitki örtüsüne sahip Buldan'da dokumacı ve eski deyimiyile boyacı mesleklerinin gelişmesi kaçınılmazdı. Tarihi bu kadar eskiye dayanan geleneksel dokumacılık yörede halen devam ederken, bitkisel boyamacılık maalesef yalnızca Habib usta ve oğulları sayesinde günümüzde sürdürülebilmektedir. Günümüzde Habib usta ve oğulları da yalnızca "Buldan Bürgüsü" diye adlandırılan peştamallerin ipliklerini renklendirmede palamut meşesi kullanmaktadır (fotoğraf 2). Diğer peştamallerin boyanmasında ise kimyasal boyaları tercih etmektedirler.

Fotoğraf 2. İpekli Buldan Bürgüsü

2-Palamut Meşesi (Quercus Macrolepis)

Öztürk 1999 yılında yaptığı çalışmada, Palamut meşesinin önceleri kaynaklarda Quercus Aegilops olarak geçtiğini belirtmiş ve Quercus Macrolepis olarak adlandırmıştır. Palamut meşesi, Fagales takımının, Fagaceae familyasının Quercus cinsine mensup bir bitkidir. En fazla 20 m. ye kadar boylanın, çapı 1 m. den fazla olabilen, yuvarlak tepeli bir ağaçtır (Anonim,1991). Ülkemizde Balıkesir, Çanakkale ve Marmara çevresi, İzmir, Manisa, Kütahya, Afyon, Denizli, Aydın, Antalya, Isparta, İçel, Seyhan, Hatay, Ankara, Kalecik, Konya, Doğu ve Orta Karadeniz bölümü ile Kastamonu civarlarında bulunmaktadır (Harmancıoğlu, 1955).

Palamut meşesinin meyvesi pelit ve kadeh olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. İki kısma birden genellikle palamut adı verilmektedir. Boyamacılıkta palamut meşesinin genelde meyvelerinin kadeh kısmı kullanılmaktadır (Öztürk, 1999). Fakat palamut ve kadeh kısmını birlikte öğütürük boyama yapan boyacılar da bulunmaktadır. Halıcı çevrelerde palamut kurutulmuş ve öğütülmüş olarak satılmaktadır. Yazmacılar tarafından pamuklu dokumanın mordanlanmasında kullanılmaktadır.

Anonim (1991)'e göre palamut bitkisi ile saçıkbrıs mordanı kullanılarak yapılan boyamada yün ipliklerden haki yeşili ya da hardal renginin değişik tonları ve koyu kahverengi elde edilmektedir. Yine anonim (1991)'de diğer tanenli boyar maddelerle boyanan yünlerde olduğu gibi meşe palamutu ile boyanan yünlerin renginin de giderek koyulaştığı, güneşte bırakıldığı zaman koyulaşma sürecinin hızlandığı, standart solma deneyine göre rengin koyulaşmasının haslığı düşük olması biçiminde değerlendirildiği Ancak; halıcılık ve kilimcilik açısından bunun istenen bir sonuç oluşturduğu, çünkü bu yünlerle işlenen desenlerin uzun yıllar geçtikten sonra bile diğer renklerle karışıp kaybolmadığı belirtilmiştir.

Kimyasal açıdan, palamut meşesinin bitki kabuklarında, meyvesinde ve kadehinde bulunan tanen, yani sepi maddesinin esasını ellag asidi teşkil eder. Ellag asidi ise aynı zamanda bir boyar maddedir (Anonim, 1991).

Harmancıoğlu (1955), palamut ekstraktı ile yaptığı boyama denemelerinden sarı bej, bal köpüğü, kuru yeşil, vapur dumanı, kuru yeşil, deve tüyü, nohudi, samani, renklerini elde etmiştir. Harmancıoğlu (1995), palamut ekstraktı ile boyanmış olan numunelerin özellikle yıkamaya, suya, sürtünmeye, ütüye, kükürde, tere dinklemeye, deniz suyuna karşı haslık-

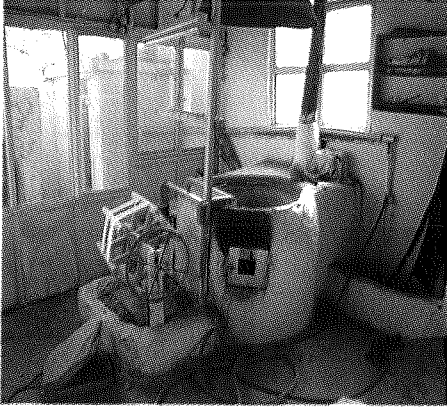
larının oldukça iyi olduğunu belirtmiştir. Buna göre palamut ekstraktı ile boyanan mamullerin de giyim eşyaları ile döşemelik dokumalarda kullanılabileceğini söylemiştir.

Karadağ (1997), siyah rengin, Meşe palamudu, Mazı ve Sumak yaprakları gibi tanen içeren bitki ile demir tuzlarının işleme sokulmasıyla elde edildiğini, bu tür siyah boyamanın zamanla ve ışık etkisiyle elyafın çürümesine neden olduğunu, bu çürümenin 10-20 yılda oluştuğunu, fakat açık bir şekilde ortaya çıkmasının yüzyıllar aldığıni belirtmiştir.

Atalayer (1980) yaptığı bir çalışmada, Buldan'da meşe palamudu ile yapılan boyamalarda altın sarısı (3 ton sarı renk) elde edildiğinden bahsetmiştir.

3-Habib Ustanın İpek Kozasından İplik Elde Yöntemi

Topraktan yapılmış üzerine bakır bir tava yerleştirilmiş ocak odunlarla yakılmakta, tavanın içerisine su konularak kaynaması beklenmektedir. Kaynamakta olan suyun içerisine, Habib ustanın değimi ile suyun hızını kesmek için biraz soğuk su konularak içerisine ipek kozaları atılmaktadır. Yörede süpürge çalışından ((Limonium gmelinii) Tüba-Tüksek, 2002) yapılmış süpürge ile ipek kozalarının uçları bulunarak, bulunan uçlar mancınığa sarılması için ocağın başında bulunan diğer ustaya verilmektedir. Bu arada mancınığın altında da ateş yanmakta. Mancınık döndükçe, mancınığın altında yanan ateşin ısısından üzerindeki iplikler etkilenmektedirler. İplik çekme işlemi tamamlandıktan sonra ipek iplikler mancınıktan çıkartılmaktadır (fotoğraf 3). Elde edilen ipekler ya doğrudan satışa sunulmakta yada Habib usta ve öğrencileri tarafından dokumada kullanılacaksa ağartma işlemine tabii tutularak boyama işlemine hazır hale getirilmektedir.

Fotoğraf 3. İpek kozasından iplik elde etmede kullanılan tava, ocak ve mancınık.

Yapılan araştırmada Buldan'da ağartma işleminde sabun kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. İlyasoğlu ve Soytemel (2002) tarafından yapılan bir araştırmada, gençliğinde dokuma yapan şimdilerde köşesine çekilmiş yaşlı bir dokuyucu kadın olan Ayşe Aytekin "ipeği sabunla kağıt gibi ağartıp, bakır kazanda boyayıp, bir gece beklettikten sonra yıkayıp kuruttuklarından ve ekmek kullanarak ipeği haşilladıklarından bahsetmektedir. Bu bilgiler Habib usta tarafından verilmemiştir. Ancak araştırmamız sırasında pencerenin kenarında rendelenmiş yeşil sabun parçasından Habib ustanın da Ayşe usta gibi ipeği sabunla ağarttığı anlaşılmaktadır.

4-Habib Ustanın Meşe Palamutu ile İpek İplik Boyama Yöntemi

Buldan'da palamut bitkisine balambut veya Habib ustanın değimi ile balamurt denilmektedir. Köylüler tarafından dağdan sonbaharda (eylül-ekim aylarında) toplanan palamut bitkisi evin gölge bir yerinde depolanmaktadır. Boyamaya hazırlamak için ise palamutlar özellikle külah kısımları su ile ıslatılıp üzerleri kapatılarak, çürümeleri sağlanmaktadır. Eskiden palamutlar, kar yağışının yoğun

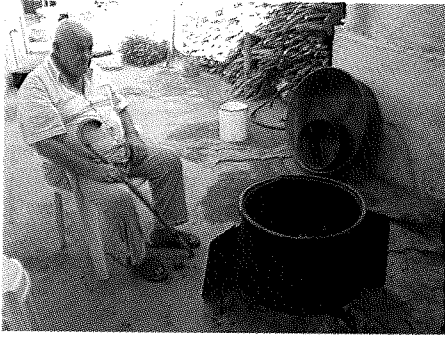
olduğu kış aylarında karın altında bekletilerek çürütülmekte iken günümüzde kar yağışının az olması nedeni ile artık bu yöntem kullanılmamaktadır. Çürüyen palamutlar dövülerek küçük parçalar haline dönüştürülerek, içerisinde soğuk su bulunan bakır kazanlarda iki gün bekletilmektedir. İkinci günün sonunda Habib ustanın değimi ile su dört parmak eksilinceye kadar palamut parçaları kaynatılmaktadır (Fotoğraf 4). Kaynayan su tırnağın üzerine damlatılarak, damlanın tırnaktan düşüp düşmediğine bakılmaktadır. Damla tırnaktan düşmüyorsa boya maddenin hazır olduğu anlaşılmaktadır. Kazan ateşten alınarak bitki parçalarından ayrışması için su süzülerek, başka bir kazana alınmaktadır. Böylece meşe palamudu boya maddesi elde edilmiş bulunmaktadır. (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 4. Palamutların kaynatıldığı boya kazanı

Meşe palamudundan boyarmadde elde edildikten sonra içerisine konulacak saçıkıbrıs mordanının hazırlanmasına başlanmaktadır. Mordan; Boyarmaddelerin liflerin üzerine bağlanmasını sağlayan veya boya etkisini güçlendirmek için aracı olarak kullanılan maddelere denilmektedir (Öztürk,1999). İpek peştamalların meşe palamudu ile boyanmasında kullanılan saçıkıbrısın kimyasal adı demir iki sülfattır. Anadolu'da yaygın olarak, karaboya adıyla bilinen saçıkıbrıs bütün

boyarmaddelerden, en koyu renklerin ve siyahların elde edilmesinde kullanılmaktadır. Sağladığı ışık haslığı çok yüksektir ama fazla miktarda kullanıldığında uzun zamanda yünün çürümesine ve akmasına neden olmaktadır. Elde edilen renk, kullanılan mordanın miktarına göre değişmektedir (Öztürk, 1999). Habib usta saçıkbrısı fazla kullandığında siyah, daha az miktarda kullandığında kahverengi elde edildiğinden bahsetmiştir. Bunun ölçüsünü de kendisinin ayarladığını belirtmiştir. Ayrıca Habib usta saçıkbrısı kullandığını belirtmek istememiş bu bilgiye oğlu Yaşar usta sayesinde ulaşılmıştır.

Fotoğraf 5. Habib usta bakır kazanda boya kaynatırken (2006)

Uğur (1998)'da yaptığı bir çalışmada, birlikte mordanlama metodu ile saçıkbrısı kullanarak, kuru ceviz kabukları kaynatıldığında kahverengi elde edildiğinden bahsetmektedir.

Kayabaşı (1998) yılında aspir çiçekleri ile yaptığı boyama çalışmasında, saçıkbrısı mordanı ile; açık ve koyu kimyon, açık ve koyu haki, haki ve koyu salamura yaprağı renklerini elde etmiş ve elde edilen renklerin ışık haslık değerlerinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Etikan vd. (2000) kekik bitkisi ile yaptıkları boya denemelerinde, saçıkbrısı mordanı ile açık sütlü kahve ve kahverengi elde etmişler ve ışık haslığı değerini oldukça yüksek bulmuşlardır.

Habib usta ipek ipliklerin boyanmasında, 10 kg ipek için yaklaşık 1 çorba kaşığı saçıkbrısı (demir sülfat), 1 çorba kaşığı oramin ve 1 çorba kaşığı turabi boyayı su ile ezerek tülbentten geçirmektedir. Saçıkbrısının suda rahat çözüldüğünü bazen direkt olarak kazana koyduklarını oğlu Yaşar Dışkaya belirtmiştir. Habib usta boyaların iyice erimesi gerektiğini aksi takdirde ipliklerin düzgün boyanmayacağını, üzerlerinde renk tonlarının (abra) oluşacağını ifade etmiştir. Ancak Habib usta kullandığı mordan miktarı ve hazırlama yöntemi hakkında detaylı bilgi vermemiştir.

İpek ipliklere, boyama sırasında mordanlanma işlemi uygulanmaktadır. Bakır kazana alınan meşe palamudundan elde edilen boya madde içerisine ezilen mordanlar eklenerek, ağartılmış ipek iplikler boya kazanlarının içerisine Habib ustanın değimi ile salınmaktadır. Yaklaşık 3 ile 5 saat arasında kaynatılan iplikler bir gün süre ile boyanın içerisinde bekletilmektedir. Ertesi gün iplikler boyanın içerisinden sıkılarak çıkartılıp, diğer bir kazanda hazırlanan suyun içerisine atılmaktadır. Habib usta ipliklerin rengine burada baktığını ipliklerin rengi tam değilse yani kırçılı ise tekrar boyama işlemi tekrarladığını belirtmektedir. İpliklerin renginin tamlığı terimi ile anlatmak istediği birinci boyamada abra oluşabileceğidir. Bu nedenle ikinci boyama işlemi yapılmaktadır. İplikler istenilen rengine alınsa sudan çıkartılıp bol su ile yıkanıp, asılarak kurutulmaktadır (Fotoğraf 6).

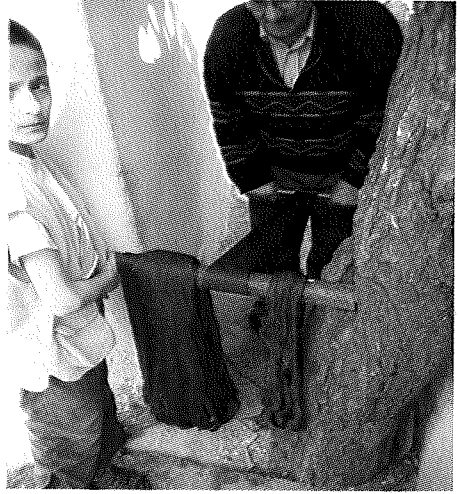
Fotoğraf 6. Boyanmış ve kurutulmaya bırakılmış iptikler

4.1. Haşılama

İptikleri haşılamak için yufka ekmeği kullanılmaktadır. Atalayer (1980) tarafından yapılan bir çalışmada, Buldan'daki dokuma türlerinin çoğunda, tek kat çözümlü ipliği kullanıldığı için dokumacıların büyük bir kısmının haşıl yaptığı, haşılama çoğunlukla buğday unu kullanıldığı, dokumacının tecrübesine göre un yerine ekmeği kullanıldığından bahsedilmiştir. İptiklerin haşılmasında genellikle un veya ekmeği kullanılarak yapılmaktadır. Ancak Habib usta ve oğlu Yaşar usta unla yapılan haşılama iptikleri sert olduğu için yufka ekmeği kullanarak iptikleri haşılamaktadır. (Fotoğraf 7). Beş kilo ipek iplik için bir adet Yufka ekmeği bir kovanın içerisinde ıslatılmaktadır. Islatılan yufkalar bir tülbent yardımı ile süzülmekte, yufkalar elle ezilerek tülbentten geçmesi sağlanmaktadır. Boyanmış iplik çileleri (yaşar ustanın değimi ile kelepler) bu suyun içerisine basılıp suyu iyice emmesi sağlanmaktadır. Haşılama çileleri çıkarılarak sıkılmakta, çileler düzgünleşmesi ve kıvrımlarının giderilmesi için demir bir çubuğa geçirilmektedir. Çilenin diğer ucu da usta tarafından başka bir demir

Fotoğraf 7. Yufka ekmekten haşıl hazırlama

Fotoğraf 8. Haşılama çilelerinin kırışıklarının açılması

Haşılama ve kurutulmuş iptikler çubuğa sarılmaktadır. Bu işleme bobinleme de denilmektedir. İpek iptikler atkı olarak kullanılacaksa masuralara, çözümlü olarak kullanılacaksa makaralara sarılmaktadır. Bu işleme kaleme vermek de denilmekte

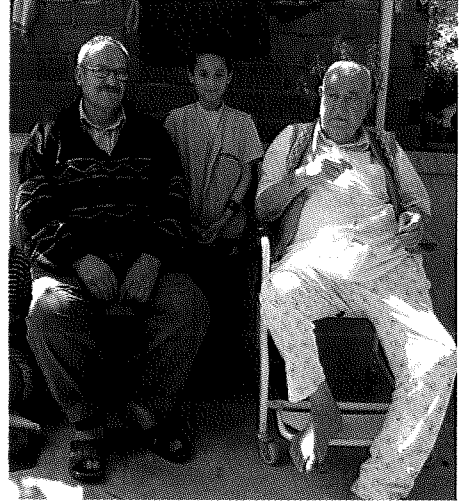

olup, genellikle kadınlar tarafından yapılmaktadır. Kalemleme işleminden geçen iplikler dokumaya hazır hale gelmiş demektir.

5. Habib Dışkaya

Habib ustanın babası Denizli'nin Tavas ilçesinden Buldan'a gelip yerleşmiştir. Babasının mesleği kiremitçilik. Habib usta üç erkek, iki kız kardeş olup, içlerinde yalnızca Habib usta dokumacılığı meslek edinmiştir. Habib ustanın çocukluğu, babası kiremitçi olmasına rağmen Buldan'da dokumacıların arasında geçmiştir. Diğer Buldan'lı çocuklar gibi Habib ustada bu işe 7 yaşında iken çeşme başında iplikleri tokuşlayarak yada masura çıraklığı yaparak başlamıştır. Daha sonra Habib usta ipek boyamacılığı ve ipek peştamal dokuma alanlarında ustalaşmıştır. Habib usta için oyun alanı olan çeşme başı, daha sonra eşiyile tanışma yeri de olmuştur. Eşi de dokumacılığa masura çıraklığı ile başlamıştır. Habib usta eşi ile birlikte atölye tarzı evlerinde hem çalışmış, hem de üç kız iki erkek olan çocuklarını büyütmüşlerdir. Eşi 2002 yılında vefat etmiştir. Aradan bir yıl geçmeden kızlarından birini genç yaşta kaybetmiştir. Kızından geriye bir erkek bir kız torun kalmıştır. Habib usta torunlarına da sahip çıkmıştır. Kızından olan torunlarını da oğullarına emanet etmiştir. Büyük oğlunun yanında olan erkek torunu İsmet, dayısına çıraklık ederek dede mesleğini öğrenmeye başlamıştır. Ancak İsmet büyüyünce doktor olmak istediğini belirtiyor. Şimdi üç kuşak aynı evde yaşıyorlar Habib usta, oğlu ve torunu (Fotoğraf 9). 88 yaşındaki Habib Dışkaya 81 yıldır yaptığı boyacılık ve dokumacılık mesleğini ne yazık ki 1 yıldır geçirdiği felç nedeni ile artık yapamamaktadır. Bu günlerde bayrağı babalarından alan oğulları Yaşar ve Abdullah Dışkaya baba mesleğini sürdürmeye

çalışmaktadırlar. Ancak onlarda teknolojinin hızı, değişen talepler ve ekonomik şartların zorlukları altında bu işi devam ettirebilmek için savaş vermektedirler. Habib usta yürüyemiyor, ancak tekerlekli sandalye ile dolaşabiliyor. Ayaklarım bir basabilse yine tezgahın başına geçerim diyor 88 yaşındaki Habib usta.

Fotoğraf 9. Habib Dışkaya, oğlu yaşar ve torunu (2008)

SONUÇ

Bitkisel boyamacılık hakkında elde edilen bilgilerin orta yaş ve üzeri yaştaki kaynak kişilerden derlenmesi, genç kuşakların bitkisel boyamacılığı bilmemesi oldukça düşündürücüdür.

Modern yaşamın bazı gereksinimleri değiştirmesi ve kırsal alandan kente göç gibi nedenlerle bitkiler konusunda gelecekteki bilgi birikimine sahip insanların sayısı da azalmaktadır. Eski kuşaklarca bilinenler yeni kuşaklara aktarılmadığı ve bu alanda yeterli çalışma yapılmadığı için Türkiye'nin kalkınmasına katkıda bulunabilecek çok değerli bir kültür mirası yok olmaktadır. Bu bilgilerin yeni kuşaklarca tanınması, devralınması ve değerinin anlaşılması ancak bu alanda hemen çalış-

malara başlanması ve eğitimde bu alana yer verilmesiyle olasıdır.

Ülkemizde hemen her sanat dalında olduğu gibi bitkisel boyacılık da Habib usta örneğinde olduğu gibi babadan oğla geçmiş, bitkilerden elde edilen o güzelim renk ve tonları bir sır olarak kalmıştır. Bu yüzden geçmiş dönemde yapılan bitkisel boyama reçetelerine ulaşmak ve sır perdesini kaldırmak mümkün olamamaktadır (Kahvecioğlu 2003). Araştırmamız sırasında Habib usta da, boyama yöntemleri ile ilgili bazı bilgileri vermek istememiştir. Çalışmada aktarılan bilgilerin doğruluğu boyama denemeleri sonucunda netleşmektedir.

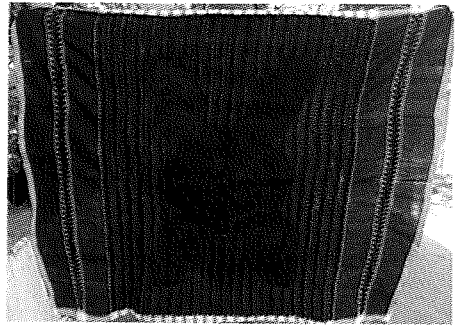
Atalayer 1980 yılında Buldan'da yaptığı çalışmada, bitkisel boyalardan yalnız meşe palamudunun kaldığını, onunda "yeminli boya" diye adlandırıldığını, bilenin çocuklarından bile sakladığını ve bu yüzden bu boyanın uzun süre kullanımda kalmayacağından bahsetmiştir. Buldan'da 2008 yılında yaptığımız araştırmada Atalayer'in (1980) tespitinin doğruluğunu gözlemledik. İlçede palamut meşesi ile boya yapan bir kişi kalmıştır. Habib Dışkaya. Ancak oda boyama yöntemi hakkında detaylı bilgi vermekten kaçınmıştır.

Arlı (1984) yaptığı bir çalışmada, bütün sıcaklığına, güzelliğine, parlaklığına ve zenginliğine rağmen doğal bitkisel boyaların sentetik boyalarla boy ölçüşemeyerek uygulama alanlarının giderek daralacağı ve giderek terk edileceği gerçeğine değinmiş ancak, bunun bitkisel boyaların bir çırpıda silinip atılması anlamına gelmemesini belirterek, iyi bir planlama, proje, işbirliği yapılarak; uygun bitkiler, renkler ve mordanlar üzerinde çalışılarak, özellikle dış pazara yönelik üretilen ürünlerin hammaddesinin boyanmasında, bu bitkilerden yararlanılmasını önermiştir.

Bu kapsamda Habib ustanın bu güne kadar yaptığı bitkisel ipek boyamacılığının

geliştirilebilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi için boyama reçetesinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle ipek iplik boyamada kullanılan meşe palamudunun miktarı, ekstrakt hazırlama süresi, mordan çeşitleri, mordan miktarı, mordanlama süresi değiştirilerek konu üzerinde tekrar boyama çalışmaları yapılabilir. Bu sayede çok çeşitli renk ve renk tonları ile daha sabit renkler elde edileceği düşünülmektedir.

Habib ustanın dokuduğu ipek peştamallerin haslıkları üzerine henüz bir araştırma yapılmamıştır. Ancak Habib ustanın dokuduğu bugüne kadar kullanılmış ve renklerini hala koruyan 50-60 yıllık peştamalların bulunması, yapılan araştırmalar ışığında, bu durumun büyük ihtimalle palamut bitkisi ile birlikte kullanılan saçıkbrıs mordanından kaynaklandığını düşündürmektedir (Fotoğraf 10)

Fotoğraf 10. Habib usta tarafından boyanan ve işlenen 50 yıllık bir dokuma

Meşe palamudu ile boyanmış yün ipliklerinin haslıkları üzerine araştırmalar bulunmakla birlikte, Meşe palamudu ile boyanmış ipek ipliklerin haslıkları üzerine bir araştırma yapılmamıştır. Yalnızca meşe palamudu ile yapılan ipek peştamalların haslıklarının iyi olduğu bilinmektedir. Farklı boyama yöntemleri ile boyanmış ipek peştamallerin haslıklarının belirlenmesi ürünün kalitesinin artırılması açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- Anonim. 1991. *Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması*. T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük Sanatlar Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Arlı, M. 1984 *Doğal Bitkisel Boyalarla Boyama Yöntemleri Üzerinde Düşünceler*. II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Çüzel Sanatlar Fakültesi Yayınları No: 19, 15-25 s., İzmir.
- Atalayer, G. 1980. *Buldan Dokumaları*. Yeterlik Tezi (Basılmamış). D.T.Ç.S.Y.O. Tekstil Bölümü Dokuma Dalı, İstanbul.
- Atik, N. Ve Erdem, Z.K. 2003. *Denizli-Buldan Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanter Çalışması, 2002 Yılı Raporu*. Tüba-Tüksek Yayınları:2/2. Mart matbaası, İstanbul.
- Ertuğ, F., Tümen, G. ve Çelik, A. 2003. *Denizli-Buldan Etnobotanik Alan Araştırma Raporu, 2002 Yılı Çalışması*. Tüba-Tüksek Yayınları:2/2. Mart matbaası, İstanbul.
- Etikan, S., Kayabaşı, N. Ve Kızıl, s. 2000. "Kekik (*Thymus sp.*) Bitkisinden Elde Edilen Renkler ve Bu Renklerin Bazı Haslıkları Üzerinde Bir Araştırma" *Tarım bilimleri Dergisi*. S:6 (2) 35-37. Adana.
- Harmancıoğlu, N. 1955. *Türkiye'de Bulunan Önemli Bitki Boyalarından Elde Olunan Renklerin Çeşitli Müessirlere Karşı Yün Üzerinde Haslık Dereceleri*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:77, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- İlyasoğlu, A. ve Soytemel, E. 2003. *Buldan Sözlü Tarih Belgeleme Pilot Projesi: Bulgular İzlenimler, Değerlendirmeler*. Tüba-Tüksek Yayınları:1/2. Mart matbaası, İstanbul.
- Kahvecioğlu, H. 2003. *At Kestanesi (Aesculus Hippocastanum L.) Bitkisinden Elde Edilen Renkler ve Bu Renklerin Yün Halı İplikleri Üzerindeki Haslık Değerler*. Doktora Tezi (Basılmamış). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karadağ, R. 1997. "Türk Halı Kilim ve Kumaşlarında Kullanılan Doğal Boyarmaddeler" *Arış. Yıl:1 Sayı:2* (38-51).
- Kayabaşı, N. 1998. "Aspir (*Carthamus tinctorius*) Çiçeklerinden El Edilen Renklerin Işık ve Sürtünme Haslık Değerleri" *Tarım bilimleri Dergisi*. S:4 (1) 56-62. Adana.
- Öztürk, İ. 1999. *Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama*. Dokuz Eylül Yayınları, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir.
- Uğur, G. 1988. *Türk Halılarında Doğal Renkler ve Boyalar*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ajans Türk Matbaacılık Sanayi A.Ş., Ankara.